

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Namazda Tesettür
Clothing in Şalât

Yazarlar / Authors

Mustafa GENÇ

Dr. Öğr. Üyesi, KSÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri
Kahramanmaraş / TÜRKİYE

mgenç@ksu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4948-8575>

Hatice DOĞRU

KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri
Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş/TÜRKİYE

h.dogru@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5019-3902>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi/ Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 02/08/2019

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 17/06/2020

Makale Yayın Tarihi: 30/06/2020

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Haziran / June

Yıl/Year: 18 **Sayı/Issue:** 35 **Sayfa /Page:** 73-103

Atıf/Citation: Genç, Mustafa- Doğru, Hatice. "Namazda Tesettür".
KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi 35 (Haziran 2020), 73-103.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.599219>

• Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Namazda Tesettür

Öz

Dünya ve ahiret mutluluğunun sağlanmasında ibadet hayatının çok önemli bir yeri vardır. İbadetler denildiğinde önce akla namaz gelir. Namaz; tekbir ile başlayıp belli söz ve hareketlerin varlığı ile anlam kazanarak selâm ile tamamlanan bir ibadettir. Namaz öncesi hazırlıklara namazın şartları denilmektedir ki, bunlar birer farzdır. Onlardan birisi de örtülmesi gereken yerleri örtme anlamında “setr-i avret”tir. Bu şart kişilerin fitrî yapılarına, çeşitli durumlarına ve durumlara göre bazı yönleriyle farklılık arz etmektedir. Ayrıca bu örtünmenin, temizlik tarafı gibi bazı önemli meseleleri de vardır. Özellikle son zamanlarda namazda örtünmeyi ilgilendiren çeşitli durum ve farklı kıyâfetlerle namazın cevâzıyla ilgili sorularla sıkça karşılaşılması sebebiyle bu konunun yeniden incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu makalede namazda “setr-i avret” meselelerinin incelenmesi, zamanımızda muhatap olunan bazı sorulara cevap aranması ve böylece namazda tesettür ve bununla ilgili bazı konuların açıklanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, ibadet, namaz, tesettür, setr-i Avret, temizlik.

Clothing in Şalât

Abstract

There's a very crucial place of worshipping in Islam the provides happiness in both life in the world and after life. Prayers comes to mind when saying worshipping. Prayers is praying ritual that starts with takbir and some preparations, continues with specific words and movement, ends with selam. Preparations before prayers are called conditions of prayers and they are musts for prayers. One of these conditions is covering certain places of body and this is called setr-i avret. This conditions show some diffirences according to people's some situations and their features brought by genesis. Also, this covering of body includes some cleaning rituels. Especially recently, it was though that it would be useful to re-examine this issue because of the various situations concerning the veiling in

prayer and the frequent questions about the allowance of prayer in different clothes. In this article, it is aimed that “setr-i avret” in sa-laat, looking for some answer that are faced with in recent times thus, it is aimed to explain hijab and some related issues in prayer

Keywords: Islamic Jurisprudence, prayer, şalât, dressing, setr-i Avret, cleaning.

Giriş

Dilimize Farsça’daki “nemaz” kelimesinden geçen namaz, Arapça’da “salât” kelimesi ile ifade edilmektedir. Sözlükte, “dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, yalvarmak”, anlamlarına karşılık gelen¹ bu kelime, fiil olarak Allah’a nispet edildiğinde O’nun “rahmet etmesi”, meleklere nispet edildiğinde “istiğfar etmeleri”, insanlar için ise “tazarru ve niyazda bulunma” anlamlarına gelmektedir.² İslam öncesinde daha ziyade dua³ anlamında kullanılan bu kelime, İslam’la birlikte yeni bir anlam ve muhteva kazanarak cahiliye olarak nitelendirilen bir toplumun yeniden inşasının temel taşı olacak bir ibadeti tanımlamak üzere kullanılmaya başlamıştır.

Namaz, inancın en önemli ve somut göstergeleri olan ibadetler içinde, kelime-i şhadetten sonra gelen ilk ibadet ve vecibe olması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de takvâ sahiplerinin özellikleri çerçevesinde -gaybe imandan hemen sonra namaza yer verilerek- şöyle buyrulmaktadır: “Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiği-

¹ M. Kamil Yaşaroğlu, “Namaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/350. Ayrıca bk. Mesut Okumuş, “Semantik ve Analitik Açıdan Kur’ân’da ‘Salât’ Kavramı”, *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2004/2, 11.

² Mehmet Erdoğan, “Salât”, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 492.

³ Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Râgıb el-İsfahânî, “salâ”, *el-Mufredât fî ğarîbi'l-Kur’ân*, thk. Safvân Ahmed Dâvûdî (Dimaşk: Dâru'l-Kalem ve Beyrût: Daru's-Şamiyye, 1412 h.), 491; Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsâlî, *el-İhtiyâr li-ta'li'l-Muhtâr* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980), 1/37.

mizden de Allah yolunda harcarlar.”⁴ Ayrıca namaz, her Mü'min için günlük hayatın akışını belirleyen ana unsur olma özelliği taşımaktadır. Zira Müslümanın vakti dünyalık işlerin ve nimetlerin etrafında değil namaz etrafında şekillenmektedir. Bu durum namazı her Müslüman ferdin dolayısıyla ümmetin öncelikli meselesi haline getirmektedir.

Bu sebeple Peygamber (s.a.s.)'in ifadesiyle “dinin üzerine bina edildiği beş temel esastan biri” olan namazın hikmetini, manasını, hususiyetini ve ahkâmını anlamak ve belirlemek fıkıh ilminin temel gayelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gayeye matuf olarak tefakkuh faaliyetine ömürlerini adayan fıkıh bilginleri, bütün ayrıntılarıyla namaza dair hükümlerin anlaşılabilmesi için gayret sarfetmişlerdir. Onların terminolojisinde namaz çeşitli yönleriyle tarif edilmiştir.

Hanefî fukahâsından Mevsilî'nin (ö. 683/1284) tarifine göre namaz: “Belirli vakitlerde, şartları belirlenmiş, bilinen zikirlerden ve özel rükünlerden ibaret bir ibâdettir”⁵

Bu tarifte de ifade edildiği üzere namazın belirlenmiş şartları vardır. Bir bakıma kişiyi namaza hazırlama adımları olan namazın şartları ile insan hem ruh hem de beden dünyasıyla temizlenmekte, dünya kıyâfetinden sıyrılarak örtünmekte ve yönelip tekbir getirerek dünyalıklarla olan tüm ilgisini ardında bırakarak Rabbinin huzuruna çıkmaktadır.

Namaza hazırlık çerçevesinde hadesten tahâret ve necasetten tahâret olmak üzere, iki tür temizlik birer şart olarak farz kılınmıştır.⁶ Bunlardan birincisi kişinin bedeninin hükmî kirlilikten arınması; ikincisi ise kişinin namaz kılacağı yerin, kıyâfetinin ve bedeninin

⁴ *Kur'ân-ı Kerîm Meâlî*, çev. Halil Altuntaş & Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), el-Bakara 2/3.

⁵ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/37. Başka namaz tarifleri için bk. Abdurrahmân b. Muhammed el-Cezîrî, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1404/1984), 1/175.

⁶ Bk. Abdülgani el-Meydanî, *el-Lubâb fî şerhi'l-kitâb*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (İstanbul: Dersââdet, ts.), 1/64-65.

hakikî kirlerden temizlenmesidir.⁷

Namaza hazırlık şartlarından bir diğeri ise setr-i avrettir ki bu namazdan önce yapılması gereken farzlarından birisidir.⁸ Setr (السَّتْرُ), sözlükte bir şeyi örtmek anlamına gelirken,⁹ Arapça عار kelimesinden türetilen avret (العَوْرَةُ):¹⁰ “Eksik, gedik, açık; açılıp görünen şey; korkulacak, zarar gelecek yer” anlamlarında kullanılmaktadır.¹¹

Setr-i avret ise “namazda ve namaz dışında dinen örtülmesi gereken yerleri örtme anlamında bir fıkıh terimi”dir.¹²

Nitekim Yüce Allah: “Ey Âdemoğulları! Her secde edişinizde güzel kıyâfetlerinizi giyin”¹³ buyurmaktadır.¹⁴ Bu âyet-i kerime ile edep kurallarına göre giyinmenin ibadet sırasında olduğu gibi diğer zamanlarda da farz olduğu belirtilmektedir.¹⁵ Dinin emri olarak bu farza uyup örtünmek, aynı zamanda kişinin başta kendisi olmak üzere, diğer insanlara ve hatta diğer varlıklara duyması gereken saygının bir göstergesi ve gereğidir. Bu bakımdan İslâm hukuku hem insan bedeninin saygınlık ve sağlığını bozacak durumları hem

⁷ Salim Öğüt, “Tahâret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 39/382.

⁸ Bk. Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Muhezzeb* (Medine: Mektebetu's-Selefiyye, ts.), 3/166; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/45; Meydânî, *el-Lubâb*, 1/65.

⁹ Râğıb el-İsfahânî, “str”, 396.

¹⁰ Râğıb el-İsfahânî, “avr”, 595.

¹¹ Avret ayrıca “... küçük kale üstlerinde, sınır boylarında ve cephede ordu saflarında bulunan ve düşman saldırısına imkân veren gedikler, dağlarda bulunan yarık ve çatlaklar da bu kelimeyle ifade edilir. Görüldüğünde utanılan ve örtülmesi gereken her gizli şeye, özellikle insanın mahrem yerine de avret denir ki kelime daha çok bu anlamda kullanılmıştır.” [Mehmet Şener, “Avret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/125.]

¹² Fatih Okumuş, “Setr-i Avret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/576.

¹³ el-A'râf 7/31.

¹⁴ “Kureyş ve diğer birkaç soylu kabile dışındaki müşrikler, başlıca kutsal mekânlarını çıplak ziyaret eder; ziyaret dönemlerinde et, yağ, süt gibi değerli gıda maddelerini yemezler; diğerlerini ise çok az yerler ve bunun dini bir vecibe olduğuna inanırlardı (bk. Taberî, VIII, 159-163). Âyet bu bâtil uygulamayı ilga etmekte, ibadet sırasında örtünme zorunluluğu getirmektedir” [Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 2/519].

¹⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/519.

de insanların manevî şahsiyet ve şereflerine yakışmayan ve şahsiyeti zayıflatıp azaltan şeyleri yasaklamıştır.¹⁶

Peygamberimiz (s.a.s) de farklı vesilelerle erkek ve kadının avret yerleri hakkında -yeri geldiğinde nakledilip değerlendirilecek olan- bazı açıklamalar yapmıştır.¹⁷ Bu açıklamalara bakıldığında setr-i avretin kişilerin çeşitli durumlarına ve cinsiyetlerine göre bazı farklı tarafları olduğu görülmektedir. Ayrıca avretin ve örtünmenin sınırları ile ilgili ayrıntılarda fıkıh bilginleri arasında bazı görüş ayrılıkları da bulunmaktadır.¹⁸

Tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de insanların en çok yüzleştiği, değişen algılar ve yaşayış biçimleriyle beraber yeni veçheler kazanan ve dolayısıyla yetkililerin de en çok karşılaştığı soru alanları konulardan biri olan bu meselenin, “Namazda Tesettür” adıyla müstakil olarak incelenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Bu makalede konu namazda tesettürü ilgilendiren tarafları itibariyle incelenecek ve zamanımızda çokça sorulan bazı sorulara da bu incelemeler esnasında cevap aranmış olacaktır. Bu amaca binaen, konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve daha geniş bir çerçevede sunulabilmesi için, gerek vahye dayalı muharref dinlere ve gerekse beşeri inanç sistemlerine müntesip kişilerin özellikle ibadet esnasındaki kıyâfetlerinden de kısaca söz edilecektir.

1. Diğer İnanışlardaki İbadetlerde Tesettür

Kıyâfet, İnsanlığın başlangıcından bugüne varlığı bilinen, bütün insan topluluklarının kendi örtünme anlayış ve ihtiyaçlarını

¹⁶ İslâm Demirci, “Helâl-Haram Bilinci ve Karakter Oluşumunda Psiko-Sosyal Etkileri”, *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu -I-*, ed. Yavuz Ünal vd. (Ordu: Ordu Üniversitesi 1/10-12 Haziran 2016), 297-298.

¹⁷ İlgili rivâyetlerin bir kısmı için bk. Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî/el-Câmiu's-Şahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Şalât”, 12; Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim/el-Câmi'u's-sahih*, thk. Muhamed Fuâd Abdalbâkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Fezâilü's-Sahâbe”, 26; Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Libâs”, 37; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), 3/478.

¹⁸ Bk. Şener, “Avret”, 4/125.

karşılatabilme imkânlarına göre uygulanan hayat tarzının bir parçasıdır.

Yapılan arkeolojik çalışmalarda ilk dönemlerden beri kıyâfetin, sosyal, psikolojik ve/veya ekonomik yönden insanın durumunu bizlere yansıttığı belirtilmektedir.¹⁹

Hiç şüphesiz kıyâfetin şekil ve biçiminde; sınırlarında ve diğer farklı niteliklerinde; insanların inanç, örf ve âdetleri ile yüzleştikleri iklim şartlarının tesiri de bulunmaktadır.

“Diğer dinlerde örtünme, bilhassa başı ve yüzü örtme âdeti eski devirlerden itibaren farklı medeniyet ve geleneklerde gerek soğuk veya sıcaktan korunma vasıtası ve süs aracı, gerek sosyal ve dinî bir gereklilik olarak değişik biçimlerde uygulanmıştır. Kıyâfet ve baş örtüsü çoğu kültürde kişilerin cinsiyetini, medenî durumunu, dinini, mesleğini, konumunu ve yaşadığı bölgeyi belirten bir unsur şeklinde görülmüş, özellikle baş örtüsü yüksek statü göstergesi diye algılanmıştır. Ayrıca başı ve yüzü örtme âdeti başta evlenme töreni olmak üzere (duvak âdeti) geçiş merasimlerinin bir parçası halinde geleneklerde yer almıştır.”²⁰

Yahudi geleneğinde bulunan ve günümüzde de Yahudi erkekler tarafından kullanılan kipa, ibadet sırasında, kutsal metin okurken, sinagoga girerken ve mezarlıklara gidildiğinde başa giyilen bir başlık çeşididir.²¹ Talmud’da ibadet ederken ve Tevrat okumaları esnasında erkeklerin başlarını örtmeleri öğütlenmiştir. Din adamları için ise bu örtü bir gereklilik olarak görülmüştür. Aynı zamanda bazı özel ibadetlerde, Yahudi erkeklerin omuzlarına aldıkları “tallit” adı verilen şal kullanılmaktadır.²² Bazı reform gruplarındaki Yahudi

¹⁹ Eyüp Ay, “Örtünmenin Tarihsel Görünümleri ve Sembolik Anlamları”, *İslâmiyât*, 4/2 (Nisan-Haziran 2001), 11.

²⁰ Salime Leyla Gürkan, “Tesettür (Diğer Dinlerde)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınlar, 2011), 40/544.

²¹ İsmail Başaran, “Muhafazakâr Yahudilikte İbadet”, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmaları Dergisi* 13/15 (Kış - 2018), 217.

²² Şinasi Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 241.

kadınların da sinagogda bulunurken kipa taktıklarından söz edilmektedir.²³

Hıristiyanlık'ta kadınların kıyâfetine dinî açıdan büyük önem verilmiş; kadınların edepli ve abartısız bir tarzda giyinmeleri istenmiş Pavlus'un mektuplarından birinde baş örtüsüne dikkat çekilmiştir.²⁴ Bilindiği üzere Meryem Ana tasvirleri ikonoklastik dönemden beri başörtülü olarak takdim edilmektedir. Katolik ve Ortodokslar kiliselerinde günümüzde dahi üst düzey din adamı otoritelerinin sembolü olarak gösterişli kıyâfet ve başlıklar kullanmakta, rahibeler ise yalnız yüzleri açık kalacak şekilde tüm bedeni örten sade kıyâfetler giymektedirler.²⁵

Çin'e bakıldığında Budist rahipler ve keşişlerin giydikleri cübbelerin renklerinin buldukları konumları ifade ettiği, mesela başrahiplerin kırmızı kıyâfet giydikleri, bununla birlikte bu kıyâfetlerin oldukça bol ve sade olduğu görülmektedir.²⁶

Japon dinlerinde de rahipler sabah ve akşam dini ritüellerini yaparken bol, beyaz cübbe giymekte ve siyah şapka takmaktadırlar.²⁷

Yukarıda anlatılanlardan hareketle kıyâfete en çok yön veren faktörün inaç olduğu söylenebilir. Bu durum en çok başörtüsü ile ortaya çıkmaktadır. Mehmet Görmez'in ifadesiyle: "Bütün ilahi dinlerde başörtüsünün bulunduğu, İslam'dan önce İran, Bizans, Hint medeniyetlerinde yaygın bir uygulama olduğu, bunlara ait dinsel ve

²³ Gürkan, "Tesettür (Diğer Dinlerde)", 40/544.

²⁴ "İlgili pasajda Pavlus, hıristiyan kadınlarının yaratılış ve konum itibarıyla - kadının erkeğin aşağısında yer almasından dolayı- erkeğin kadın üzerindeki otoritesinin sembolü olarak topluluk içinde başlarını örtmelerini, buna karşılık erkeklerin doğrudan Tanrı'nın süretinde yaratılmış ve Tanrı'yı temsil eden taraf olmasından ötürü başlarının açık kalmasını gerekli görmüştür. Pavlus'a göre saç kadına örtünme için verilmiştir ve başı açmak yalnız saçın kazıtılması halinde mümkündür, bu da yas veya ceza anlamı taşıdığı için arzu edilen bir şey değildir." (Gürkan, "Tesettür (Diğer Dinlerde)", 40/544).

²⁵ Bk. Gürkan, "Tesettür (Diğer Dinlerde)", 40/545.

²⁶ Kadir Albayrak, *Dinlerin Rengi Renklerin Dili* (Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları, 2017), 117.

²⁷ Albayrak, *Dinlerin Rengi Renklerin Dili*, 126.

tarihsel metinlerden açıkça anlaşılmaktadır.”²⁸ Günümüzde de İslâmdan başka inanç sistemlerine mesup olan insanların, birtakım ritüelleri gerçekleştirirken, tercih ettikleri kıyâfetlerin renk ve biçim bakımından farklılığı en azından medyadan bilinmektedir.

2. Namazda Tesettürün Sınırları

Daha önce setr ve avret kavramları tanıtılırken de belirtildiği üzere bu sınırdan maksat, fıkıh literatüründe “setr-i avret” olarak ifade edilen ve farz derecesinde yapılması istenen örtünme sınırlarıdır. Namazda kıyâfetin sınırlarında erkek ve kadın açısından bazı farklılıklar bulunduğu gibi temel ortak sınırlar da mevcuttur. Bu konunun ayrıntıları hakkında fıkıh bilginleri arasında bazı görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Onların hem genel olarak hem de namazda örtünmenin sınırlarını ve hükmünü belirlerken delil olarak kullandıkları bazı âyet-i kerîmeler meâlen şöyledir:

*“Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süsle-
necek elbise verdik. Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) kıyâfeti
var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah'ın rahmetinin ala-
metlerindedir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik).”*²⁹

Bu âyet-i kerîmede “üç türlü kıyâfetden söz edilmiştir: 1. Sa-
dece örtünme ihtiyacını karşılayacak olan basit ve sade kıyâfet. 2.
Örtünmenin yanında ziynet maksadı da taşıyan kaliteli, temiz ve
düzgün kıyâfet. 3. ‘Takvâ kıyâfeti.’ Burada, sırf örtünme amaçlı
kıyâfet yanında, ziynet amacı ve değeri taşıyan kıyâfetin de Allah'ın
lutfu ve nimeti olarak anılması, pejmürde kılık kıyâfeti zühd ve
takvâ gereği sayan anlayışın isabetsizliğinin kanıtıdır. Takvâ
kıyâfetsi ise tefsirlerde ‘vücudu koruyan kıyâfet; zırh, miğfer vb. sa-
vaş giysileri, mecazi olarak sâlih amel; iffet; iyi huy; tevhid’ gibi de-
ğişik şekillerde açıklanmıştır... Âyette takvânın ‘hayâ’ ile ilişkisine
işaret edilmekte; ayrıca dolaylı bir üslûpla takvâ, günah duygularını

²⁸ Mehmet Görmez, “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, *İslâmiyât* 4/2 (Nisan-Haziran 2001), 19.

²⁹ A'raf 7/26.

örtüp kapatan, dizginleyen ve böylece günah işlemeyi önleyen bir koruyucu, ruhu bezeyen bir erdem şeklinde takdim edilmektedir. Yani kıyâfet bedeni kapattığı, koruduğu ve süslediği gibi takvâ da hem ruhumuzun kötü duygularını örter hem de ruhumuzu süsler. Böyle olunca takvâ sahibi kişinin kaba, haşin, haksız, isyankâr, şehvet düşkün, aç gözlü, edepsiz, hayasız ... olması düşünülemez.”³⁰

*“Ey Ademoğulları! Her mescitde ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmeyiz.”*³¹

Bu âyet-i kerime, önemli bazı konulara dikkat çekmektedir. Bunlardan birisi bir câhiliye âdeti olarak, bazı müşriklerin başlıca kutsal mekânları çıplak ziyaret etmelerinin ve beslenmeyle ilgili bazı uygulamalarının bâtil olduğunu bildirerek yürürlükten kaldırmakta ve ibadet esnasında örtünme mecbûriyeti getirmektedir. Böylece kutsal mekânların çıplak olarak ziyareti veya tavafı yasaklamaktır. Ayrıca bu âyet-i kerimenin “gerek ibadet sırasında gerekse sair zamanlarda edep kurallarına uygun şekilde giyinmeyi farz kıldığı belirtilir.”³²

*“Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihtir. Şüphesiz ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.”*³³

*“Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar...”*³⁴

Yukarıda meâlen arzedilip değerlendirilmeye çalışılan âyet-i kerîmeler, avret yerlerinin örtülmesi konusunda vucûb ifade eden naslardır ve bunda ihtilaf yoktur. Konuyla ilgili hadîs-i şerifler de

³⁰ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/523-514.

³¹ el-A'raf 7/31.

³² Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/519.

³³ en-Nûr 24/30.

³⁴ en-Nûr 24/30.

bulunmaktadır ki, onlar yeri geldikçe nakledilip değerlendirilecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi namazda kıyâfet erkek ve kadınlarda farklılık arz ettiği için tesettürün asgari sınırı iki başlık altında incelenecektir.

2.1. Erkeklerin Namazında Tesettürün Asgari Sınırı

Erkeklerin kıyâfetinde asgarî sınır, ilgili rivâyetler çerçevesinde şekillenmiştir. Aşağıdaki rivâyetler uylukların avret olduğuna açık birer delil sayılmıştır:

Abdurrahman b. Cerhed (r.a.)'ın suffe ashabından olan babasından rivâyetine göre Peygamberimiz (s.a.s.), uylukları açık halde mescitte bulunan babasının yanına gelip oturmuş ve “uylukların avret olduğunu bilmiyor musun?” demiştir.³⁵

Hz. Ali (r.a.)'ın rivâyetine göre Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Uyluğunu açma, dirinin ve ölünün uyluğuna bakma.”³⁶

Hanefilerce erkeğin avreti, bedenın göbek altından diz kapağının altına kadarki kısmıdır. Onlara göre göbek avret sayılmamaktadır fakat diz kapağı avrettir.³⁷ Bu sınırlar dâhilinde avret, galîza ve hafife olmak üzere iki kısma ayrılır. Galîza, insanın bedeninin ön ve arka kısmında bulunan iki uzvu (sev'etân) avret-i galîza; bunların haricinde kalan avret mahalli ise avret-i hafifedir. Avret-i galîza sayılan yerlerin bir dirhemden fazla kadarının açıkta olması namazın sıhhatine engeldir. Avret-i hafifenin namaza engel sayılan alanı ise tıpkı necasetlerde olduğu gibi, ilgili organın dörtte biri kadar olan kısmıdır. Çünkü -bilindiği üzere- bir şeyin dörtte biri şer'an tamamı hükmündedir.³⁸

³⁵ Ebû Dâvûd, “Hamman”, 1.

³⁶ Ebû Dâvûd, “Hamman”, 1.

³⁷ Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1406/1986), 10/153; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 1/45; Muhammed Emin b. Âbidîn, *Hâşiyetu Reddi'l-muhtâr 'ale'd-Durri'l-muhtâr şerhu Tenvîru'l-ebâr (Hâşiyetü Kurreti 'uyûni'l-açyâr tekmiletü Reddi'l-muhtâr ile)* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 1/404; Meydanî, *el-Lubâb* 1/65.

³⁸ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 1/46.

Mâlikî,³⁹ Şâfiî⁴⁰ ve Hanbelî⁴¹ mezheplerine göre erkeğin avretî, göbük ve diz kapağı arasındır fakat göbük ve diz kapağı avret değildir. Ancak Mâlikîlerden erkeğin avretinin sadece ön ve arka kısımda bulunan iki organdan ibaret olduğu da söylenmiştir.⁴² Ayrıca onlara göre avret, avret-i muğallaza ve avret-i muhaffefe olmak üzere ikiye ayrılır. Namazda örtülmesi zarurî olan kısım muğallaza sayılan tenasül organı ve makattır. Kalçalar ve kasık kısmı da dâhil, kalan kısmın tamamı namazda avret-i muhaffefe kabul edilmektedir. Tercih edilen görüşe göre, vakit çıkmamışsa, avret-i muğallaza sayılan kısım açıkken kılınan namazın kesin olarak iadesi gerekir.⁴³ Avret-i muhaffefe sayılmakla birlikte kalçalar ve kasık kısmının tamamı veya bir kısmı açık olarak kılınan namaz da vakit içinde iade edilir.⁴⁴ Ancak avret-i muhaffefe kabul edilen uylukların kasten açıkta bırakılmasıyla bile kılınan namazın vaktinde iadesi gerekmediği gibi, vaktinden sonra da kazası gerekmez.⁴⁵ Mâlikîlere göre namaz bakımından uylukların avret sayılmadığı anlaşılmaktadır.

2.2. Kadınların Namazında Tesettürün Asgari Sınırı

İslâm hukuku uygulanmaya başlandığı zaman, dönemin

³⁹ Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b Ahmed b Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* (Beyrüt: Dâru'l-Ma'rifet, 1406/1986), 1/114; İbn Cüzey Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed, *el-Kavânînü'l-fıkhiyye* (b.y.: Dâru'l-Fikr, ts.), 51.

⁴⁰ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/167; Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1415/1994), 3/11; Faruk Beşer, "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme", *İslâm'da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme - Tartışmalı İlmi Toplatular Dizisi: 2* (İstanbul: Ensar, 2010), 97. Şâfiîlerden göbük ile diz kapağının avret olduğunu söyleyenler de vardır ama daha doğru (esah) olma metinde kaydedilen görüştür (bk. Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/167).

⁴¹ Mansur b. Yunus b. Salahuddin b. Hasan b. İdris el-Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ' 'an metni'l-İknâ'* (Beyrüt: Dâru'l-Fikr, 1402/1982), 1/265-266.

⁴² İbn Cüzey, *el-Kavânînü'l-fıkhiyye*, 51.

⁴³ Şemsuddin Muhammed b. Ahmet ed-Desûkî, *Hâşiyetu Desûkî 'alâ şerh'l-kebîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 2/212-213. Ayrıca bk. Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletuh* (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1418/1997), 1/746.

⁴⁴ Ebü'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed ed-Derdîr el-Adevî, *eş-Şerhu'l-kebîr 'alâ Muhtaşarı Sîdi Halîl* (Desûkî'nin *Hâşiyesi* ile) (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.), 2/212; Zühaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, 1/746.

⁴⁵ Desûkî, *Hâşiyetu Desûkî 'alâ şerh'l-kebîr*, 2/213; Zühaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, 1/746.

mevcut sosyal yapısı gereği, genel olarak kadının kıyâfetiyle ilgili - burada anlatılmasına ihtiyaç duyulmayan- bazı farklı hükümler bulunmaktadır.⁴⁶

Hanefî mezhebine göre hür kadının avreti elleri ve yüzü hariç bedeninin tamamıdır. Ayakların avret sayılıp sayılmaması ise ihtilaflıdır. Ancak sahih olan rivâyete göre ayaklar namaz dışında avret; namazda ise avret sayılmamıştır. Nitekim bazı muteber fıkıh metinlerinde namazın şartlarından söz edilirken -ihtilafa hiç yer verilmeksizin- gayet net bir şekilde ayakların avret sayılmadığı ifade edilmiştir.⁴⁷ Ayrıca örtülmesi daha faziletli olmakla birlikte (bir rivâyete göre) namazda dirseklere kadar kolları açılan kadının namazı câiz olduğu söylenmiştir. Bu görüşe gerekçe olarakta o kısmın açık ziyaret sayılması ve yemek pişirmek ve ekmek yapmak gibi hizmetlerin yürütülmesinde açılmasına ihtiyaç duyulması gösterilmiştir.⁴⁸

Malîkilere göre namaz bakımından avret hür kadınlar için de muhaffefe ve muğallaza olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Avret-i muhaffefe bedenini; göğüs/bağır (sadr), göğüs hizasının arka kısmı (omuzlar), dirseklere kadar eller, dizden aşağı ayaklar, boyun ve baş kısımlarından oluşur. Avret-i muğallaza ise bedenini burada belirtilen kısımlarının dışında kalan tarafıdır.⁴⁹

Avret-i muhaffefeden sayılan kısımları da olsa, akıllı ve ergen olan hür bir kadının bedeninin (yüz ve ellerinin dışında kalan kısmının) tamamını namazda örtmesini vâciptir. Ancak bedenini avret-i muğallaza kısmından bir yer açık halde iken kılınan namazın mutlaka iade edilmesi gerekir.⁵⁰ Avret-i muhaffefe sayılan kısımlardan

⁴⁶ Bilgi için bk. Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/166; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/45; İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fıkhiyye*, 51; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 1/265-266; Meydanî, *el-Lubâb*, 1/65.

⁴⁷ Meselâ bk. Meydanî, *el-Lubâb*, 1/65; Zeynuddin İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik* (Kâhire: Matbaatu'l-İlmiyye, 1333h.), 1/284. Ayrıca bilgi için bk. *el-Fetâva'l-Hindiyye (el-Âlemgîriyye)* (b.y.: Dâru'l-Fikr, 1411/1991), 1/58.

⁴⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/45-46.

⁴⁹ Desûkî, *Hâşiyetu Desûkî 'alâ şerh'l-kebir*, 2/212; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 1/746-747.

⁵⁰ Desûkî, *Hâşiyetu Desûkî 'alâ şerh'l-kebir*, 2/214, 216.

herhangi bir yerin namazda açık bulunması mekruhtur ve bu halde kılınan bir namaz ise vakti içinde iade edilir.⁵¹ Ayrıca avret sayılan kısımların geniş ve kalın bir kıyâfet ile örtülmesi gerekir. Zira giyini- len kısmın cildin rengini belli eden/gösteren bir şeyin giyinilmesi hiç giyinilmemiş gibi sayılır.⁵² Bu sebeple meselâ, şeffaf bir kıyâfetle namaz kılan kişinin namazı hakkında üç görüş ortaya koyulmuştur. Bunlardan birine göre böyle bir kıyâfetle namaz kılan kişi hiçbir şey giymemiş sayılır. Dolayısıyla onun namazı sahih değildir ve kesin-likle iadesi gerekir. Diğer bir görüşe göre böyle bir kıyâfetle namaz mutlak olarak sahihtir. Bir diğer görüşe göre ise namaz bu şeffaf kıyâfetin bedendeki durumuna göre sahih veya batıl olur.⁵³

Şâfiî mezhebine göre hür kadının avreti, el ve yüzü hariç bü- tün bedenidir. “Allah, hayz gören (ergenlik çağındaki) kadının na- mazını ancak baş örtüsü ile kabul eder”⁵⁴ anlamındaki rivâyete ist- nad eden Şâfiîler -kişinin gücü dâhilinde- avret mahallinden çok veya az bir şeyin açılmasını namazın sıhhatine engel görmüşlerdir.⁵⁵

Hanbelîler ilgili iki rivâyete dayanarak -tırnakları ve saçları dâhil- namazda kadının yüzü dışında kalan bedeninin tamamını avret saymışlardır. Sözü edilen rivâyetler şunlardır:⁵⁶

Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) rivâyete göre Rasûlullah (s.a.s.) şöy- le buyurmuştur: “Kadın avrettir... ”⁵⁷

Ümmü Seleme (r.a.)'ın, “kadın, izar⁵⁸ giyinmeksizin sadece

⁵¹ Desûkî, *Hâşiyetu Desûkî 'alâ şerh'l-kebir*, 2/213; Ayrıca bk. Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 1/746.

⁵² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fıkhiyye*, 51. Ayrıca bk. Ebû Abdillâh Muhammed el-Haraşî, *eş-Şerhu'l-kebir 'alâ Muhtaşarı Halîl* (Beyrût: Dâru Sâdır, ts.), 1/244.

⁵³ Desûkî, *Hâşiyetu Desûkî 'alâ şerh'l-kebir*, 2/211.

⁵⁴ Ebû Dâvûd, “Şalât”, 84. Ayrıca -bir kelime farkıyla- aynı anlamda bk. Ebû İsâ Muhammed b. İisâ et-Tirmizî, *Sunennu't-Tirmizî/el-Câmi'u's-sahih*, thk. Mu- hammed Fuâd 'Abdulbâkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “şalât”, 160.

⁵⁵ Bk. Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Ûm* (Beyrût: Dâru Kuteybe, 1416/1996), 2/87-90; Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/166-167.

⁵⁶ Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 1/266. Ayrıca detaylı bilgi için bk. Muvaffakuddin Ab- dullah b. Ahmed b. Kudâme, *el-Muğni*, thk. Muhammed Şerefuddin el-Hattâb - Seyyid Muhammed es-Seyr (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 1416/1996), 2/183 vd.

⁵⁷ Tirmizî, “Rada”, 18.

⁵⁸ İzar (الزار): Örtü, çarşaf ve battaniye (milhafe) gibi sözlük anlamları ifade eden bir kelimedir (bk. İbn Manzûr Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mûkerrem el-Ensârî, “ezr”, ,

başörtüsü ve bir entari (dir) ile namaz kılabilir mi?” şeklindeki sorusu üzerine, Resulullah (s.a.s.)’in: “Entari, ayaklarının üstünü örtecek kadar uzun/kuşatıcı ise kılabilir.”⁵⁹

Hanbelilere göre namazda kadının yüzünün açılmasının cevâzında ihtilaf yoktur ancak ellerinin durumu ihtilafidir.⁶⁰

3. Namazda Tesettür Bağlantılı Bazı Meseleler

3.1. Çorapsız Namaz

Namazda tesettür bağlantılı bir konu olarak çorap meselesi sadece kadınları ilgilendirmektedir. Bu mesele kadınların ayak kısmının avret sayılıp sayılmaması ile ilgili görüş ayrılığına dayanır. Daha önce de söz edildiği üzere Hanefî mezhebinde bu konu ile ilgili iki rivâyet vardır. Bunlardan sahih olanına göre ayaklar namazda avret değil, namaz dışında avrettir.⁶¹ Buna göre kadınların -çorap giymeksizin- özellikle ayaklarının üzerine kadar uzanan bir kıyâfet ile namaz kılmalarının câiz olduğu söylenebilir.

Nitekim kadınların namazında tesettürün asgari sınırı konusunda nakledilip değerlendirilen Ümmü Seleme (r.a.) rivâyetinde de kadının izar giyinmeksizin, ayaklarının üstünü örtecek kadar uzun/kuşatıcı olan bir entari ve başörtüsü ile namazını kılabilceği

Lisânü'l-Arab (Beyrüt: Dâru Sâdır, ts.), 4/16. Bu kavram “belden aşağıya mahsus örtü” anlamında kullanılır ve peştamal gibi şeyler izar sayılırlar. Bu anlamda izar, “belden yukarıya mahsus örtü” anlamında olan “rida”nın zıddıdır. [Muallim Nâci, “İzar”, *Lugat-ı Nâcî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987), 50. Ayrıca bk. Erdoğan, “İzar”, 277.]

⁵⁹ Bu rivâyet, çok sayıda râvî tarafından, Ümmü Seleme (r.a.)’a ait bir söz/mevkuf bir hadis olarak da nakledilmiştir. Her iki şeklini de “Sünen”ine alan Ebû Dâvûd’un (ö. 275/889) da bu kanaate olduğu anlaşılmaktadır (bk. Ebû Dâvûd, “Salat”, 83). Zeylâi (ö. 762/1360) de aynı görüşte olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca merfû’ şekli senedindeki bir râvî sebebiyle tenkid edilmiştir. Bununla birlikte Hâkim en-Nisâbüri (ö. 405/1014) bu rivâyetin Buhârî’nin şartına uygun olduğunu söylemiş; Zehebî (ö. 748/1348) de onun kanaatine katılmıştır [bk. Ebû Muhammed Cemâlüddin Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylâi), *Naşbü’r-râye li-tahrîci eḥâdîsi’l-Hidâye*, thk. Muhammed Avvâme (Beyrut: Muessesetu’r-Reyyân, 1418/1997), 1/299-300].

⁶⁰ Bk. İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, 2/184-185; Buhâtî, *Keşşâfü’l-kınâ*, 1/266.

⁶¹ Mevsîli, *el-İhtiyâr*, 1/46.

bildirilmişti.⁶² Ancak cumhurun görüşü de dikkate alınarak -namaz dışında olduğu gibi- kadınların ayaklarını kapatarak namaz kılma- larının tesettüre daha uygun bir davranış olacağı açıktır.⁶³ Erkekle- rin çorapsız namaz kılması ise -avret sınırlarının kadınlardan farklı- lık göstermesi itibariyle- namazda tesettür ile ilgili bir mesele değil- dir.

3.2. Tek Parça Kıyâfetle Namaz

Rasulullah (s.a.s)'in Mekke'nin fethi esnasında tek parça bir kumaşa bürünerek sekiz rekat namaz kıldığına dair Ümmü Hânî (r.a.) rivâyeti⁶⁴ delil alınarak,⁶⁵ erkekler için tek parça kıyâfetle na- maz kılmak câiz görülmüştür.⁶⁶ Ancak Rasullah (s.a.s.)'in kendisine tek parça kıyâfetle namaz kılmanın hükmü sorulduğunda, “her bi- rinize ikişer parça kıyâfet var mı ki”⁶⁷ cevabını vermiş olması,⁶⁸ bu durumun zaruretten veya en azından ihtiyaçtan kaynaklandığını düşündürmektedir. Hatta Peygamberimiz (s.a.s.) hayatta iken saha- beden tek parça izara sarınarak namaz kılan erkekler vardı ve secde halinde avret yerlerinin görünmemesi için cemaate katılan kadınla- ra: “Erkekler doğrulup oturmadıkça başlarınızı secdeden kaldırma- yınız” denilerek tedbir alınıyordu.⁶⁹ Sahabenin öyle giyinişinin sebe- bi de fakirlik ve zaruret olarak anlaşılmaktadır.

Buna göre tek parça bir kıyâfet veya örtü ile namaz kılmaya mecbur kalan erkeklerin, mümkünse omuzlarından dizlerine kadar onunla örtünmeleri; mümkün değilse en azından asgarî sınırları itibariyle avret yerlerini örtmek üzere onu beden belden aşağı

⁶² Bk. Ebû Dâvûd, “Salat”, 83.

⁶³ Bk. Faruk Beşer, *Hanımlara Özel Fetvalar*, (İstanbul: Bilge Yayınları, 2. Basım, 2003), 129-130.

⁶⁴ Buhârî, “Şalât”, 4.

⁶⁵ Bk. Serahsi, *el-Mebsût*, 1/33.

⁶⁶ Bk. Şâfiî, *el-Üm*, 2/87-90; Serahsi, *el-Mebsût*, 1/33; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, 1/115; Buhûti, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 1/ 267 vd. Ayrıca bk. İbn Cüzey, *el- Kavânînu'l-fıkhiyye*, 51.

⁶⁷ Buhârî, “Şalât”, 4.

⁶⁸ Aynı veya yakın anlamda bk. Serahsi, *el-Mebsût*, 1/33; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l- müctehid*, 1/115-116; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/45.

⁶⁹ Bk. Buhârî, “Şalât”, 6.

kısmına giymeleri veya sarmaları şeklinde tek parça bir örtü ile namaz kılmanın câiz görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak Hanefiler erkeklerin sadece belden aşağısını örten tek parça kıyâfetle/bir izâr ile namaz kılmalarını mekruh saymışlardır.⁷⁰ Şâfiiler de bu kanaattedirler.⁷¹

Burada sözü edilen kerahetin namaz kılanın belden yukarısını da örtecek bir şey bulabildiği durumda söz konusu olacağı kanaati hasıl olmuştur. Nitekim “*el-Bahrü’r-râik*”te özürsüz olarak bu şekilde namaz kımanın mekruh olduğu belirtilmiş; ölünün kefeninden bir parça anlamındaki izâr gibi, bedeninin tamamını kapatan bir örtüye bürünerek namaz kılmanın mekruh olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu mekruhun tenzihen mekruh olduğu da anlaşılmaktadır.⁷² Erkeklerin, gömlek, izâr ve sarıktan oluşan üç parça kıyafetle namaz kılmaları da müstehaptır.⁷³

Fıkıh bilginlerinin çoğunluğuna göre baş örtüsü ve ayaklarının üstünü örtecek kadar uzun/kuşatıcı nitelikte tek parça entari ile kadının namaz kılması câizdir. Fıkıh bilginlerinin çoğunluğuna onlar bu konuda iki rivâyet ile istidlâl etmişlerdir. Bunlardan birisi daha önce nakledilip değerlendirilen Ümmü Seleme (r.a.) rivâyetidir.⁷⁴ Diğeri ise Âişe (r.a.)’nın naklettiği şu hadîs-i şeriftir: “Allah, hayz gören (ergenlik çağındaki) kadının namazını ancak baş örtüsü ile kabul eder.”⁷⁵ İbn Rüşd (ö. 595/1198), bu hadîs-i şerifin Meymüne (r.a.) ve Ümmü Seleme (r.a.)’tan da rivâyet edildiğini ve o

⁷⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/34; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/45. Erkeklerin, gömlek, izâr ve sarıktan oluşan üç parça kıyafetle namaz kılmaları da müstehaptır (Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/45; İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-râik*, 2/27).

⁷¹ Nevevî, *el-Mecmû’*, 3/175. Ayrıca bk. Şâfiî, *el-Üm*, 2/87-88; Ebû İshâk İbrahim b. Ali b. Yûsuf eş-Şirâzî, *el-Muhezzeb fî fikhi’l-İmam eş- Şâfi’i* (Kâhire: Şirketu Mektebe ve Matba’atu Mustafâ, 1379/1959), 1/65.

⁷² Bk. İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-râik*, 2/27

⁷³ Ebû Bekir b. Mes’ûd el-Kâsânî, *Bedâ’i’u’ş-şanâ’i’ fî tertibi’ş-şerâ’i’* (Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1406/1986), 1/219; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/45; İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-râik*, 2/27

⁷⁴ Bk. Ebû Dâvûd, “Salât”, 83.

⁷⁵ Ebû Dâvûd, “Salât”, 84. Ayrıca -bir kelime farkıyla- aynı anlamda bk. Tirmizî, “Salât”, 160.

üç hanım sahâbinin bununla fetvâ verdiklerini bildirmektedir. Buna göre kadın başı açık olarak namaz kılsa İmam Mâlik dışındaki cumhura göre vaktinde veya vaktinin dışında namazını iade etmesi gerekir. İmam Mâlik ise sadece vaktinde iade etmesinin gerektiği görüşündedir.⁷⁶

Anlaşıldığı üzere -her bir mezhebin belirlediği asgari tesettür sınırları çerçevesinde- dört mezhebe göre de kadın baş örtüsüyle birlikte tek parça kıyâfetle namaz kılabilir.⁷⁷ Ancak kadının namaz tesettüründe müstehap olan kıyâfet farklıdır.⁷⁸

3.3. Necis Kıyâfetle Namaz

Namazın hazırlık şartlarından olan necasetten tahâret şartı gereği, kıyâfette necaset bulunması namazın sıhhatine engel görül-müş, bu necasetin miktarı ve nitelikleri fıkıh kitaplarında detaylı bir şekilde ele alınmıştır.⁷⁹

Hanefi mezhebine göre, namaz vakti içerisinde necaseti gide-recek vakit veya imkân bulunmadığı takdirde necis kıyâfet ile na-maz kılınır ve bu namazın iadesi de gerekmez.⁸⁰ Çünkü teklif kişi-nin gücü nispetindedir. Necâset bulaşan kıyâfetin temiz olan kısmı kıyâfetin dörtte biri kadar veya daha fazlaysa, yine o kıyâfet ile na-maz kılınır; kıyâfetsiz kılınmaz. Daha önce de ifade edildiği gibi, bir şeyin dörtte biri, şer'an tamamı hükmündedir.⁸¹ Hatta İmam Mu-hammed'e göre böyle bir kıyâfetin temiz kısmı dörtte birden az da olsa, aynı hüküm geçerlidir. Çünkü necis kıyâfetle namaz kılınca

⁷⁶ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/116.

⁷⁷ Kâsânî, *Bedâ'i*, 1/219; Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Kudâme, *el-Kâfi fi fıkhi'l-İmâmi'l-mübeccel Ahmed b. Hanbel* (b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1414/1994), 1/229.

⁷⁸ Bk. Şâfiî, *el-Üm*, 2/88-90; Kâsânî, *Bedâ'i*, 1/219; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, 1/229.

⁷⁹ Bk. Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelil el-Fergânî el-Merginânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Talâl Yusûf (Beyrût: Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, ts.) 1/36 vd., 45-46; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/116-118; Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 1/224 vd. 402 vd.; Buhûti, *Keşşâfü'l-kınâ*, 1/181 vd., 248-249.

⁸⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/46 Burhânüddîn (Burhânü's-Şeria) Mahmûd b. Ahmed b. Abdilaziz el-Buhâri el-Merginânî, *el-Muhtâfü'l-Burhânî fi'l-fıkhi'n-Nu mânî*, thk. Abd-dulkerim Sâmi el-Cündî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2004), 1/149; Meydanî, *el-Lubâb*, 1/65

⁸¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/46.

sadece namazın bir farzı; kıyâfetsiz kılınınca ise bir kaç farzı terk edilmiş oluyor.⁸²

Malikilere göre necis kıyâfet dışında kıyâfet bulma imkânı olmayan kimse o kıyâfetle namazını kılar.⁸³

Şâfi mezhebinde ise necis kıyâfetye namaz kılmak hiçbir şekilde ciaz değildir.⁸⁴ Şafiilerde iki görüşten daha sahih olanına göre böyle bir durumda namaz kıyâfetsiz olarak eda edilir ve iade edilmesi gerekmez.⁸⁵

Hanbeliler de başka bir giyecek bulunmaz ve necis kıyafeti yıkamaya da güç yetmezse namazın o kıyafetle kılınmasının vacip/farz olduğu görüşündedirler. Çünkü -kul hakkına taalluk etmesi ve namaz dışında da farz oluşu sebebiyle- avret yerlerinin örtülmesi, necâsetin giderilmesinden daha kuvvetli/öncelikli bir farzdır. Ancak vakit çıkmadan temiz kıyâfet bulunduğu takdirde namazın iadesi gerekir.⁸⁶

3.4. Yetersiz Kıyâfetle veya Kıyâfetsiz Namaz

Kıyâfetin bulunmadığı veya yetersiz kaldığı durumlarda öncelik avret-i galiza denilen kısımların örtülmesi sağlanmaya çalışılır. Avret-i galiza denilen kısımları örtecek kadar bir şey bulamayan kişi, çıplak da olsa namazını eda etmekle yükümlüdür.⁸⁷ Ancak namazın eda ediliş şekli ile ilgili görüş ayrılıkları bulunmaktadır.⁸⁸

⁸² Bk. Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 1/46. Ayrıca bk. Meydanî, *el-Lubâb*, 1/65. İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'e göre, bu durumda namaz kılacak olan kişi, necis kıyâfet ile veya kıyâfetsiz olarak namaz kılmakta serbesttir. Çünkü normal şartlarda her ikisi de namazın sıhhatine engeldir. Ama yine de necis kıyafetle namaz kılmak, kıyâfetsiz namazdan daha faziletlidir. Zîrâ böyle bir durumda kişi necis kıyafet ile namaz kılmakla avret yerini örtmüş olur ki, hem namazda hem de namaz dışında avret yerlerini örtmek gereklidir. Öyleyse hiçbir şey giyinmeksizin namaz kılmaktansa, necis olsa kıyâfetle namaz kılmak evlâdır (Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 1/46).

⁸³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fıkhiyye*, 52; Desûkî, *Hâşiyetu Desûkî 'alâ şerh'l-kebir*, 2/212.

⁸⁴ Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/402; Zühaylî. *el-Fıkhu'l-İslâmî*, 1/732.

⁸⁵ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/142.

⁸⁶ Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 1/270-271.

⁸⁷ Bk. Haraşî, *eş-Şerhu'l-kebir*, 1/253.

⁸⁸ Bk. İsmail Yıldız, *İslam'da Giyim ve Tesettür* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2016), 66.

Hanefilere göre örtünecek bir şey bulunmadığı takdirde namaz kıyâfetsiz bir şekilde oturarak îma ile kılınır. Aslında namaz kılacak olan kişi için her ikisi de birer sıkıntı ve darlık halidir ve ikisinden biri tercih edilebilir. Ne var ki, bu durumda oturarak namaz kılmak ayakta kılmaktan daha faziletli ve evlâdır. Çünkü îmâ, namazda rükünlerin yerine geçer. Fakat setr-i avretin yerine geçecek bir şey yoktur.⁸⁹

Ashâb-i kiramın da bu durumda böyle namaz kıldığı rivâyet edilmiştir.⁹⁰ Sözü geçen rivâyete göre İbn Ömer (r.a.) kendisine gemileri denizde parçalanan ve dışarıya çıplak halde çıkan bir topluluğun namazı hakkında sorulduğunda, “oturdukları yerde başları ile imada bulunarak namaz kılarlar” demiştir.⁹¹ Hanbelîler de Hanefilerle aynı kanaattedirler.⁹²

Malîki⁹³ ve Şâfiîler⁹⁴ ise kıyâfet veya avret yerlerini örtecek bir parça örtü bulamayan kişinin çıplak olarak ayakta; rükü ve secde yaparak namaz kılacağı ve bu şekilde kılınan namazın iadesinin de gerekmediği görüşündedirler.

3.5. Namazda Kıyâfetin Açılması

Namazda avret yerlerinin açılması durumunda namazın bozulup bozulmayacağı konusu avretin niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Daha önce de zikredildiği üzere Hanefî ve Mâlikîlerce avret yerleri avret-i ğalîza/muğallaza ve avret-i hafîfe/muhaffefe olmak üzere iki kategoride değerlendirilir.

Hanefî mezhebine göre avret-i muhaffefe sayılan uzuvların dörtte birinden az bir kısmının açılmasıyla namaz bozulmaz. Bu kadarlık bir kısmın açılması affedilmiştir. Bir şeyin dörtte biri ise o şeyin tamamı hükmündedir. Dolayısıyla namazda bir organın dörtte birinin veya daha fazlası kadarının, namazın bir rükününü eda ede-

⁸⁹ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 1/46. Ayrıca bk. Meydanî, *el-Lubâb*, 1/65.

⁹⁰ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 1/46.

⁹¹ Bk. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Buhûti, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 1/272; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 1/732.

⁹² Bk. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/174 vd.; Buhûti, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 1/272.

⁹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fıkhiyye*, 51. Ayrıca bk. Haraşî, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 1/254.

⁹⁴ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/182-183.

cek bir süre boyunca açık kalması durumunda ise namaz bozulur.⁹⁵

Malikilere göre avret-i muğallaza olarak sayılan kısımlar açıldığı takdirde, kısa bir süre açık olsa dahi namaz sahih olmazken; muhaffefe sayılan yerlerden birinin açılması halinde namaz sahih olur, bununla birlikte iadesi müstehaptır. Ancak vakit çıkmışsa iade edilmesine gerek yoktur.⁹⁶

Şâfiiler bu konuda, “Allah, hayz gören (ergenlik çağındaki) kadının namazını ancak baş örtüsü ile kabul eder”⁹⁷ anlamındaki rivâyet ile istidlâl etmişlerdir. Onlara göre -kişinin gücü dâhilinde- avret mahallinden çok veya az bir kısmın açılması namazın sıhhati-ne engeldir. Bu sebeple Şâfiiler namazda avret yeri açılınca, örtmeye güç yetmesine rağmen, açılan yerin örtülmemesi durumunda namazın bozulacağı görüşündedirler. Bu namazın farz veya nâfile olması; namaz kılanın kadın veya erkek olması ve namazın insanların bulunduğu bir yerde veya yalnız başına kılınması arasında fark yoktur. Bu hüküm cenâze namazı, tavaf, tilââvet ve şükür secdeleri içinde geçerlidir.⁹⁸ Dolayısıyla bu mezhebe göre rüzgar gibi elde olmayan bir sebeple avret yeri açılan kişi mazur sayılır ve açılan yeri hemen örttüğü takdirde namazı sahih; gücü yettiği halde o anda örtmezse batıl olur.

Hanbelilere göre ise kasıt olmaksızın, avret yerinin az bir kısmının açılması halinde avretin kısa yahut uzun süre açık kalması ile namaz batıl olmaz. Yine avret yerinden çok bir kısmın açılması halinde, kısa bir zaman diliminde “amel-i kesir”⁹⁹ sayılmayacak bir hareketle örtülmesi de namazı bozamaz. Hatta rüzgâr gibi herhangi

⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Serahsî *el-Mebsût*, 1/196-197.

⁹⁶ Desûkî, *Hâşiyetu Desûkî ‘alâ şerh’l-kebir*, 2/212.

⁹⁷ Ebû Dâvûd, “Şalât”, 84. Ayrıca -bir kelime farkıyla- aynı anlamda bk. Tirmizî, “Şalât”, 160.

⁹⁸ Bk. Nevevî, *el-Mecmû‘*, 3/166.

⁹⁹ Kısaca “amel-i kesir”: “Namazın mahiyetiyle bağdaşmayan bir fiilin namaz esnasında onu bozacak düzeyde oluşunu ifade eden terim”dir. [Fahrettin Atar, “Amel-i Kesir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2016), Ek-1/93].

bir sebeple avret yerinden affedilemeyecek kadar açılrsa, rüzgarın şiddeti sebebiyle süre uzamış olsa ve üstelik avret yerinin tamamı açılrsa da kapatılması “amel-i kesir” sayılmayacak bir hareketle çabukça örtülse yine de namaz bozulmaz. Ancak örtünün alınması için “amel-i kesir”e ihtiyaç duyulursa namaz bozulur.¹⁰⁰ Fakat avretin az bir kısmı kasten açılırsa, namaz batıl olur. Çünkü herhangi bir zorluk olmadan bundan korunmak mümkündür.¹⁰¹

Sonuç

Dinin temsil biçiminin en müşahhas tezahürleri olan ibadetlerin en önemlisi namazdır. Müslümanın hayat nizamının belirleyicisi olan namaz, yaratılış gayesinin en güzel bir şekilde ifadesi ve dünya hayatının imtihanlarından yüz akıyla çıkabilmenin; ayakta durabilmenin bir dayanağıdır.

Bu temel ve öncelikli ibadetin şartları da, tıpkı namazın kendisi gibi iman edenlere Yüce Allah'ın kendileri için belirlemiş olduğu sınırları ve vecibeleri lütuflarıyla yeniden belleten birer hatırlatma niteliği taşımaktadır.

Her zaman temiz, müeddep ve muhsin kul olmak sıfatlarıyla donanması öğütlenen Müslümanlar, namazlarda uymakla yükümlü oldukları kurallar çerçevesinde bu özellikleri hâiz hale gelmekte ve namazla birlikte terbiye olup dönüşüm yaşamaktadırlar. Peygamberimiz (s.a.s.)'in çocukların namaza yedi yaş itibariyle alıştırılmaya başlanmasına yönelik tavsiye ve uygulamalarına bakıldığında, bu terbiyenin ne kadar önemli ve hayati olduğu da daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü vücup, nedb ve kerâhet gibi hükümleri ekseninde şekillenen pratikleriyle namaz, kişiye yalnızca ibadet esnasında değil, günün ve hayatın her anında sirayet eden güzel bir ahlâk ve salih amel bütünü oluşturmaktadır.

Böyle bir ibadetin sahih olması/makbul sayılması için aranan ve iman edenleri terbiye eden şartlardan biri de –bu makalede– “Namazda Tesettür” olarak ifade edilen “setr-i avret”tir.

¹⁰⁰ Buhûti, *Keşşâfü'l-kınâ*, 1/268-269.

¹⁰¹ Buhûti, *Keşşâfü'l-kınâ*, 1/269. Ayrıca bk. Okumuş, “Setr-i Avret”, 36/576.

Hem namaz kılarken hem de namaz dışında dinen bedenini örtülmesi gereken yerlerini örtme anlamına gelen “setr-i avret” namaz kılan kişinin bedeninin, kıyâfetinin ve namaz kıldığı yerin temiz olması anlamında -yine namazın şartlarından olan- “necâsetten tahâret” ile de yakından ilgilidir. Bu sebeple namazda örtünme ve örtünülen şeyin keyfiyeti dikkate alınması gereken önemli bir konudur.

Setr-i avret ve buna bağlı olarak taharet şartları konusunda, insan bedeninde -kadın ve erkek için farklı olmak üzere- avret sayılan yerlerin örtülmesinin farz olduğu konusunda fıkıh bilginleri ittifak etmişlerdir. Ancak bu konudaki âyet-i kerime ve hadis-i şeriflerde örtünme ve kıyâfet ile ilgili belli bir şekil /model/kalıp şartı koşulmadığından, fıkihta örtünme ile ilgili meseleler kıyâfet biçiminden ziyâde avret yerlerinin örtülü olması çerçevesinde ele alınmıştır. Belirlenen avret sınırlarına bakıldığında, kıyâfet şartlarına uymak kaydıyla, kadın olsun erkek olsun kişilerin kendilerinin ekonomik, sosyal vb. durumlarına ve kültürlerine uygun biçimde giyinebilmelerine imkan bulunduğu görülmektedir.

İman eden her kadın ve erkek için namazda giyilebilecek kıyâfetin vahyin ışığında belirlenen asgari sınırlarını ifade eden setr-i avretin bir gereği olarak namazda tesettür farzdır. Fıkıh bilginlerinin çoğunluğuna göre namazda giyilen kıyâfetler için asgari sınır, erkekler için -diz kapağı ihtilâflı olmakla birlikte- göbük ile diz kapağı arası; kadınlar için ise eller ve yüz hariç bedeninin tamamıdır. Bu sınırlamada ayakları hariç tutan bir görüş de bulunmaktadır. Ayrıca bu sınırlamada avret bölgesine giyilen kıyâfetin örtü sayılabilmesi noktasında iki niteliğin öne çıktığı görülmektedir. Bu niteliklerin ilki kıyâfetin şeffaf olmaması ikincisi ise bedeninin uzuvlarını belli edecek derecede dar olmamasıdır. Farklı bir anlatım ile namazda kıyâfette aslolan avret yerlerinin gerçekten örtülmesidir.

Diğer yandan tercihin kişi açısından oldukça zor olduğu yahut ihtiyarın tamamen ortadan kalktığı durumlarda; kıyâfetin vasıflarındansa ibadetin edasının ön planda tutulması ve zaruret halle-

rinde mümkün olan en uygun şekilde namazın kılınabilmesi için asgari sınırlardan dahi feragat edilebiliyor olması da söz konusudur. Bunun yanında daima şariat dairesinde kalma gayretinin bulunması ve bu durumlara bağlı oluşabilecek farklı meseleler üzerinden üretilmiş farklı çözümlerin bulunması da fıkıh faaliyeti esnasında hükmün tespiti için takip edilen usulün ve fikhın işleyiş biçiminin öncelikler, sınırlar ve tavsiyeler etrafında doğru anlaşılabilmesi noktasında önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumlara örnek olarak necis bir kıyâfetten necasetin giderilmesine imkan bulunmadığı takdirde o kıyâfetle namaz kılmanın câiz görülmesi zikredilebilir. Bununla birlikte, namaza uygun kıyâfetin temin edilememesi halinde çıplak namaz kılmaktansa varsa necis kıyâfetle namaz kılmanın evla görülmesi, hiç eda edilmemesinden necis bir mekanda namazın kılınmasının tercih edilmesi, namazda kıyâfet konusunda, necasetten taharet ile setr-i avret şartlarının birlikte uygulanamayacağı bir durumla karşılaşıldığı takdirde, setr-i avretin tercih edildiğini göstermektedir. Kıyâfetin yetersiz olması veya bulunmamasının da namaz kılmaya engel görülmemesi, gerekli kıyâfet şartı sağlanamadığında ayakta durmak gibi bazı rükünler terk edilse de namazın mutlaka kılınması, gibi konular da yukarıda ifade edilen sonucu destekler nitelikteki görüşlerdir.

Bütün bunlar dikkate alındığında namazı eda etmek için her durumun göz önünde bulundurulduğu ve ona göre fikhî bilgi üretildiği görülmektedir. Mükellef kimse için ibadetlerini yerine getirmede bazı şartlar konulması ile birlikte birçok kolaylık ve beraberinde bunu sağlayabilecek kolaylık yolları da gösterildiği anlaşılmaktadır.

Buna göre bir Müslümanın normal şartlarda “asgarî sınır” olarak ifade edilmeye çalışılan bir kıyâfet ile namazını edâ etmeye özen gösterir. Anormal şartlarla yüzleşen bir Müslüman kendi kıyâfet vs. şartlarına göre hatta hiç kıyâfet olmasa bile -avret yerlerini olabildiğince göstermeyecek- en uygun bir duruş ile namazını kılmak ve bunun için mümkün olan her yolu denemekle yükümlüdür. Böylece şartlarına riâyet ederek namaza devam eden ve bu uğurda tüm imkanlarını seferber eden her Müslüman, namaz gibi

“dinin direği” ve bir “ışık” sayılan ibadetten mahrum kalmamış olduğu gibi, sürekli bir terbiye ve dönüşüm içeren bir faaliyetin de ferdi olma imkanı bulacaktır. Sonuçta kalpler Yüce Allah’ın zikriyle huzura kavuşmuş; huzurlu kalp sahipleri dünya ve ahiret saadeti yolunda mesafe almış olacaklardır.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Albayrak, Kadir. *Dinlerin Rengi Renklerin Dili*. Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Atar, Fahrettin. “Amel-i Kesir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek-1/93-94. İstanbul: TDV Yayınları, 2016.
- Ay, Eyüp. “Örtünmenin Tarihsel Görünümleri ve Sembolik Anlamları”. *İslâmiyât* 4/2 (Nisan-Haziran 2001): 11-19.
- Başaran, İsmail. “Muhafazakâr Yahudilikte İbadet”, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 13/15 (Kış-2018):213-227.
- Beşer, Faruk. “Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”. *İslam’da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme – İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi*: 2, 95-125. İstanbul: Ensar, 3. Basım, 2010.
- Beşer, Faruk. *Hanımlara Özel Fetvalar*. İstanbul: Bilge Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu’s-şâhîh*. 8 Cilt (üç mücellette). İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî (Behûtî). *Keşşâfü’l-kınâ’ an metni’l-İknâ’*. 6 Cilt. Beyrût: Dâru’l-Fikr, 1402/1982.
- Burhâneddin el-Buhârî, (Burhânü’s-Şerîa) Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Mergînânî. *el-Muhtû’l-Burhânî fi’l-fıkhi’n-Nu mânî*. thk. Abdulkerim Sâmi el-Cündî. 9 Cild. Beyrut: Dâru’l-

- Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2004.
- Cezîrî, Abdurrahmân b. Muhammed. *Kitâbü'l-Fıkh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1404/1984.
- Demirci, İslâm. "Helâl-Haram Bilinci ve Karakter Oluşumunda Psiko-Sosyal Etkileri". *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu -I-*. (Ordu: 10-12 Haziran 2016): ed. Yavuz Ünal vd. 279-307. Ordu: Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2016.
- Derdîr, Ebû'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. *eş-Şerhu'l-kebîr alâ Muhtaşarı Sîdî Halîl* (Desûkî'nin *Hâşiyeye'si* ile). 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fıkr, ts.
- Desûkî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed. *Hâşiyetu Desûkî alâ Şerhi'l-Kebîr*. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fıkr, ts.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sunenu Ebî Dâvûd (es-Sunen)*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Yayınları, 3. Basım, 2010.
- Fetâva'l-Hindiyeye*. 6 Cilt. b.y.: Dâru'l-Fıkr, 1411/1991.
- Görmez, Mehmet. "İlahi Dinlere Göre Başörtüsü". *İslâmiyât* 4/2 (Nisan-Haziran 2001): 19-35.
- Gündüz, Şinaşi. *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Gürkan, Sâlîme Leyla. "Tesettür (Diğer Dinlerde)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/543-545. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Haraşî (Hırşî), Ebû Abdillâh Muhammed. *eş-Şerhu'l-kebîr alâ Muhtaşarı Halîl/el-Haraşî alâ muhtasari Sîdî Halîl*. 8 Cilt. Beyrût: Dâru Sâdır, ts.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn. *Hâşiyetu Reddî'l-muhtâr 'ale'd-Durri'l-muhtâr şerhuTenvîru'l-ebâr (Hâşiyetu Kurreti uyûni'l-ahyâr tekmiletu Reddî'l-muhtâr ile)*. 8 Cilt. Kahraman Yayınları:

- İstanbul 1984.
- İbn Cüzey, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed el-Kelbî. *el-Kavânînü'l-fıkhiyye*. B.y.: Dâru'l-fikr, ts.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed. *el-Kâfi fî fıkhi'l-İmâmi'l-mübeccel Aḥmed b. Ḥanbel*. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1414/1994.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed. *el-Muğni*. thk. Muhammed Şerefuddîn Hattab - Seyyid Muhammed es-Seyr. 15 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1416/1996.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed el-Kazvinî. *Sünenü İbn Mâce/es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrût: Dâru Sâdır, ts.
- İbn Nüceym, Zeynuddin. *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*. 8 Cilt. Kâhire: Matbaatu'l-İlmiyye, 1333h.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1406/1986.
- Karaman, Hayreddin vd. *"Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir"*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2006.
- Kâsânî, Ebû Bekir b. Mes'ûd. *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1406/1986.
- Kur'an-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş & Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Mergînânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî. *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mubtedi*. thk. Talâl Yusûf, Beyrût: Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Mevsilî, Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî. *el-İhtiyâr li-talîli'l-Muhtâr*. 4 Cilt (bir mücellette). İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980.
- Meydânî, Abdülganî el-Meydanî. *el-Lubâb fî şerhi'l-kitâb*. thk. Mu-

- hammed Muhyiddin 'Abdülhamid. 4 Cilt (bir mücellette). İstanbul: Dersaâdet, ts.
- Muallim Nâci. *Lugat-ı Nâci*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim (el-Câmi'u's-sahîh)*. Thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî, 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Murî en-Nevevî. *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. 20 Cilt. Medîne: Mektebetu's-selefiyye, ts.
- Okumuş, Fatih. "Setr-i Avret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 36/576. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Okumuş, Mesut. "Semantik ve Analitik Açından Kur'an'da 'Salât Kavramı" *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2004/2, 11.
- Öğüt, Sâlim. "Tahâret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39: 382-385. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Râgıb el-İsfahânî, *el-Mufredât fî ğaribi'l-Kur'an*. thk. Safvân Ahmed Dâvûdî. Dımaşk: Dâru'l-Kalem ve Beyrût: Daru's-Şâmiyye, 1412 h.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1406/1986.
- Şâfiî, Muhammed b. İdrîs. *el-Ûm*. 15 Cilt. Beyrût: Dâru Kuteybe, 1416/1996.
- Şener, Mehmet. "Avret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 4: 125-126. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Şîrâzî, Ebû İshâk İbrahîm b. Ali b. Yûsuf. *el-Muhezzeb fî fikhî'l-İmam eş- Şâfi'î*. Kâhire: Şirketu Mektebe ve Matba'atu Mustafâ, 2. Basım, 1379/1959.
- Şîrbînî, Şemseddin Muhammed b. el-Hatib. *Muğni'l-muhtâc ilâ marifeti meâni elfâzi'l-Minhâc*. 6 Cilt. Beyrut: Darul'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünennü't-Tirmizî/el-Câmi'u's-sahih*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 6 Cilt (3 mücellette).

- İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Uysal, Muhittin. *Peygamber Günlerinde Giyim Kuşam ve Süslenme*
İstanbul: Yediveren Yayınları, 2004.
- Yaşaroğlu, M. Kamil, "Namaz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/350-357. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Yıldız, İsmail. *İslam'da Giyim ve Tesettür*, İstanbul: Çıra Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed. *Naşbü'r-râye li-taḥrîci eḥâdisi'l-Hidâye*. thk. Muhammed Avvâme. 4 Cild. Beyrut: Muessesetu'r-Reyyân, 1418/1997).
- Zühaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuh*. 11 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Fıkr, 4. Basım, 418/1997.

Clothing in Şalât

Summary

Worship is the clearest example of the way religion is represented. Many beliefs that survive today also include worship that represents that belief. Prayer is a very important worship in terms of happiness in the world and the hereafter.

There are some requirements for the prayer to be considered authentic/acceptable. One of them is “setr-i avret” in the sense of covering the parts of the religious body that should be covered both when performing the prayer and outside the prayer. This condition is also closely related to “necâsetten tahâret”, which is also a condition of prayer, in the sense that the body, clothing and place of prayer are clean. For this reason, the clothing in prayer and its religious purity; is an important issue to consider.

Fiqh scholars have agreed that it is obligatory to cover places which are considered as private parts in human body. However, since it is understood that there is no specific shape /model/form requirement for covering and clothing in the verses of Quran and hadiths on this subject, in Islam it is ordered to cover the places of private parts rather than the dress form. Provided that they comply with the conditions of dress according to the determined private parts measures, the persons themselves are economic, social, etc. they can dress according to their situation and culture.

In prayer, there is a minimum size of clothing for men and women, according to which clothing is fardh. According to the majority of fiqh scholars, this measure is for men, although the kneecap is controversial - between the umbilical and kneecap; for women it is the whole body except hands and face. There is also an opinion that includes feet in this measure. In addition, two qualities are very important in order to be considered as the veiling of the clothes worn in the private area. One of them is that the clothing is should not be transparent and the other is that the clothing should not be narrow enough to show the body limbs. In a different way, it is really covering the places of private parts that are the main ones in the

clothing during the prayer.

Prayer is performed with the appropriate work clothes in terms of cleanliness and setr-i avret. If the clothing is dirty, dirtiness is removed first. However, if a situation is encountered in the issue of clothing in prayer where the conditions of the setr-i avret with the necasetten taharet cannot be applied together, the setr-i avret is preferred. In other words, in the absence of any other clothing, the prayer is not performed naked but in a dirty clothing. Because the covering of the private parts is superior to removing dirtiness. Lack of clothing or absence of clothing does not prevent the prayer. In this case, even if some promises such as standing are abandoned, prayer is performed. In addition, conviction does not prevent a person from performing his worship. Therefore, the Muslims who are imprisoned and condemned are obliged to perform their prayers according to their strength in terms of cleanliness and clothing.

When all these are taken into consideration, it is seen that every situation is taken into consideration in order to perform the prayer and according to it, fiqh information is produced. With the establishment of certain conditions for the obligated person to carry out their worship, many convenience facilities have been shown.

According to this, a Muslim performs his prayer in clothing that is normally referred to as a “minimum measure”. A Muslim confronted with abnormal conditions, according to circumstances, his own clothes etc., even with no clothes- will not show private parts- he performs his prayer with the most appropriate stance and never gives up. Thus, he is not deprived of worship, which is considered a “pillar of religion” and a “light” such as prayer. As a result, hearts have been at peace with the remembrance of Almighty Allah; the owners of peaceful heart have taken distance towards the happiness of the world and afterlife.

Keywords: Islamic jurisprudence, prayer, şalât, dressing, setr-i avret, cleaning.